

SOBRE UNES SINGULARS PECES CERÀMIQUES DE TORRE LLAUDER (MATARÓ)

L'any 1985 vàrem tenir ocasió de presentar en el I Congrés d'Arqueologia Medieval Espanyola, que va tenir lloc a Osca, una comunicació en la qual es donava com a primícia la troballa d'uns testimonis qualificats com de l'alta edat mitjana, provinents de la vil·la romana de Torre Llauder.

Vint anys més tard, tornem a tractar aquelles singulars ceràmiques que ens portaren en aquell moment a una classificació errònia (tot i que ens vàrem assessorar amb els millors especialistes del moment en ceràmica medieval). Actualment, amb els nous coneixements de ceràmica grollera reduïda de cuina, d'època romana baix imperial, fa que s'hagi de variar la datació d'aquell conjunt, ja que, mercès a les troballes de *Tarraco*, d'*Iluro*, de la vil·la romana de Rocafonda, a Mataró, i de molts altres jaciments, es pot precisar una major aproximació en la cronologia.

Així, en la vil·la romana de Torre Llauder, s'hi ha localitzat un conjunt d'onze fosses que, possiblement, en un primer moment, tindrien la funció de sitges, però que més tard, en el moment d'amortitzar-les, s'utilitzarien com a abocadors de deixalles domèstiques; això explica la gran quantitat de restes òssies trobades que pertanyen a animals comestibles.

En els contextos de les fosses, veiem com els diferents materials trobats ens indiquen una varietat d'elements que ens il·lustren sobre quin tipus de deixalles s'utilitzarien per amortitzar aquestes. Així observem com, en la fossa 1, tocant amb el costat sud de l'impluvi, s'hi varen enregistrar fins a quatre capes de farciment, les quals contenien gran quantitat de materials dels diversos moments cronològics de la vil·la, però destaquen, sobretot, els de la fase tardana; així, hi trobem fragments de sigil·lata africana D (formes Lamboglia 55, Hayes 59 i Hayes 61 A/B), un fragment de centre de *lucerna* africana amb restes de decoració amb un crismó, fragments de DSP o sigil·lata gris paleocristiana, dos de sigil·lata *lucente*, dos-cents deu fragments de ceràmica grollera de cocció reductora, més de set-cents fragments d'ossos i setanta-quatre de malacologia, així com un fragment de pedra treballada, possiblement d'un molí de mà (CLARIANA *et alii* 1986, 583). Destaquem que, entre les africanes D, es va trobar un fragment estampat amb palmes i cercles concèntrics, que pertanyia a una gran pàtera de la forma Hayes 61 A/B, de la qual s'havien trobat fragments tant dins dels farciments que amortitzaven els forats, que havien quedat en extreure les *dolies* de l'aula 3, com a l'aula 1, sobre el paviment i prop de l'absis (CLARIANA-PREVOSTI 2006, 155).

La fossa 2, en el lateral est de l'impluvi i al mig del mosaic, en les seves dues capes de farciment, contenia menys materials, però que donaven una cronologia semblant; hi veiem sigil·lata africana A/D, *lucente*, tres fragments de ceràmiques grises grolleres, vint-i-cinc fragments d'ossos i vint-i-cinc de malacologia (CLARIANA *et alii* 1986, 584).

A la fossa 3, de l'aula 1, més coneguda com Tablini, apareixen sigil·lates africanes A, ceràmica comuna romana, alguns fragments de vidre i, per damunt de tot, fragments d'ossos d'animals i ceràmica grollera de cuina de coccio reductora, així com una curiosa vora de *dolium* amb una marca de terrissaire estampada i restes de malacologia, entre d'altres (CLARIANA *et alii* 1986, 585).

La fossa 4, trobada en la mateixa aula que l'anterior, segueix pautes molt similars quant als materials trobats, als quals s'afegeix un fragment de sigil·lata *lucente* i una peça granítica circular d'utilització no determinada, però que no podem descartar que estigui relacionada amb una activitat agrícola, com podria ser la producció d'oli.

A l'aula 3, més coneguda com Triclini, tocant al mur del costat sud, va aparèixer la fossa 5. Les dues capes de farciment varen donar poc material, podem esmentar un fragment de *lucente*, un altre de sigil·lata africana C, alguns fragments de ceràmica grollera reduïda, dels quals hem singularitzat una vora d'olla i, finalment, un curiós objecte metàl·lic circular que circumscriu els quatre braços d'una creu.

Aquesta darrera peça és molt semblant a la publicada per G. Ripoll (1998, 117, fig. 15, núm. 215), provinent de la necròpoli de Marugan, trobada en el vessant sud de Sierra Elvira (Granada) i datada en el segle VII, que fou excavada la segona meitat del segle XIX per M. Gómez Moreno (1888); concretament, es tracta d'una peça circular amb creu central i un apèndix lateral foradat possiblement en funció del passador. La decoració d'una creu dins un cercle ens recorda algunes sivelles de cinturó visigòtiques del segle VII, on també apareix la creu com a ornament (RIPOLL 1988, 1.139, fig. 7.4, provinent de Sala). Un altre exemple, ja més elaborat, seria la sivella que representa una creu grega dins un cercle, que fou trobada també a Sierra Elvira (RIPOLL 1998, 97, fig. 12.1).

El reompliment de la claveguera del passadís també va donar materials tardans; així hem vist tres fragments de les característiques ceràmiques grolleres reduïdes: dos fragments de vores de bol i un que pertany a una cassola alta.

Per últim, s'inclouen dos fragments apareguts damunt la falla del mur est de l'aula 3, produïda amb el seu espòli, i que possiblement són residuals.

A continuació, s'adjunta l'inventari analític dels materials més destacables:

Fossa 1 (UE 11), espai 2, conegut com atri

1. Fragment de vora triangulada d'olla de coccio de perfil en «S». Comparable a MACIAS 1999, 143, fig. 46.1, datada entre els anys 475/550-650/713.

2. Fragment de vora de cassola hemisfèrica. Comparable amb les de MACIAS 1999, 94, fig. 25.48 (cassola baixa) i p. 72, fig. 26.9 (cassola alta), i amb la de SUBIAS-REMOLÀ 1989, 239, fig. 7.19.

3. Fragment de vora triangulada d'olla de coccio de perfil en «S». Comparable a MACIAS 1999, 143, fig. 46.1.12 i 144, fig. 47.2.10, datats entre els anys 425 i 475; també la trobem a PUERTA 2000, núm. 3.131.

4. Fragment de vora de cassola alta. Comparable amb MACIAS 1999, 72, fig. 9.28.2 i PUERTA 2000, núm. 3.131.

5. Fragment de vora vertical de cassola alta. Semblant a la publicada per MACIAS 1999, 70, fig. 7.8.9, datable entre els anys 425-575/600; també paral·lela a FULFORD 1984-B, 158, fig. 56.8.6, datable des del 475/500 fins al 575/600, i VILLEDIEU 1984, fig. 200, tipus 37, segles v i vi dC.

6. Fragment de vora exvasada corresponent a una olla de coccio. Pròxima a la de MACIAS 1999, 151, fig. 54.47, datable entre el 475 i 650/713.

7. Fragment de vora triangulada d'olla de coccio de perfil en «S». Comparable amb la MACIAS 1999, 143, fig. 46.1.12 i 144, fig. 47.2.10, datables entre els anys 425 i 475, també semblant a PUERTA 2000, núm. 3.131.

8. Fragment d'olla de paret quasi vertical i vora diferenciada de perfil en forma de cap d'au. Similar a SUBIAS-REMOLÀ 1989, 240, figs. 7.26 i 7.27; també semblant a MACIAS 1999, 72, fig. 9.27, datació entre els anys 425 i 450.

9. Fragment de vora graonada d'olla de coccio de perfil en «S». Comparable amb MACIAS 1999, 151, fig. 54.48, datada a partir de l'any 475, també a LÓPEZ MULLOR *et alii* 2003, 45, fig. IV.8.

Fossa 4 (UE 3), aula 1, identificada per Marià Ribas com Tablini

10. Fragment de vora exvasada d'olla. Comparable amb MACIAS 1999, 156, fig. 57.1.3, qualificada com a olla de magatzem, datada 425-450/475.

11. Fragment de vora lleugerament graonada d'olla de coccio. Comparable amb MACIAS 1999, 151, fig. 54.47, datada 475-650/713.

12. Fragment de vora exvasada, que possiblement pertany a una cassola alta. Paral·lel a MACIAS 1999, 73, fig. 10.29.6, 450/475-500/550.

13. Fragment de vora triangulada amb graó intern, corresponent a una olla de coccio. Pròxima a MACIAS 1999, 149, figures entre 26.1 i 26.4, datades vers 600-650/713.

14. Fragment de vora de *dolium* comparable amb MACIAS 1999, 95, fig. 26.1 i 26.1.2, datable entre els anys 525-713. Presenta una marca, possiblement numeral, de terrissaire, estampada damunt la vora, amb la grafia «XI» en relleu dins cartel·la quadrangular d'angles roms. També hi ha la possibilitat que la marca no sigui tant una identificació del terrissaire, sinó un element indicador de la mesura de capacitat de la peça.

Fossa 5 (UE 575), aula 3, identificada per Ribas com Triclini

15. Fragment de vora arrodonida, que correspon a una olla de coccio de perfil en «S». MACIAS 1999, 143, fig. 46.1.12, datable a partir del 425.

16. Element metàl·lic, possiblement de peltre o un altre aliatge de zinc o estany, de forma circular, que circumscriu quatre braços en disposició de creu. Podria tractar-se d'un penjoll paleocristià amb simbologia religiosa.

Unitats estratigràfiques de l'interior de la claveguera de l'espai 4, passadís

17. UE 235: Fragment de vora de bol de perfil, possiblement hemisfèric i llavi arrodonit. Comparable amb la forma Puerta 3.204; amb MACIAS 1999, 60, fig. 4. 11, datat entre els anys 425-525/550; també amb VILLEDIEU 1984, tipus 17, amb datació entre els segles IV i V dC i FULFORD 1984-B, 156, fig. 55.3.4 datat entre els anys 450-475.

18. UE 236: Fragment de vora de cassola alta, amb llavi de perfil lleugerament triangular. Comparable amb MACIAS 1999, 73, fig. 10.33.3 i 75, fig. 12.33.19, datable entre els anys 525/550-650/713.

19. UE 238: Fragment de vora de bol de paret convexa i llavi arrodonit. Comparable amb MACIAS 1999, 61, fig. 5.11.4, datable vers el 425-525/550; i VILLEDIEU 1984, tipus 17, datat en els segles IV i V dC.

Unitat estratigràfica 602, aula 3, falla del mur del costat est de l'estança:

20. Fragment de vora d'olla de coccio, perfil triangulat i sortint, amb concavitat interna per a la tapadora. Vegeu MACIAS 1999, 149, fig. 52, forma pròxima a les 26.1 i 26.4, de datació ampla entre finals del segle VI i fins al VIII.

21. Fragment de vora d'olla de coccio de perfil en «S». Comparable amb MACIAS 143, fig. 46.1, de datació entre els anys 475/550-650/713.

CONSIDERACIONS

Com dèiem al començament, el pas dels anys va donant lloc a noves descobertes en el terreny dels coneixements arqueològics. Així hem vist com la datació d'unes ceràmiques qualificades a priori com de l'alta edat mitjana, amb els nous coneixements, ha variat sensiblement.

Tal com recordareu, l'any 1992 vàrem comentar, en aquesta mateixa aula de debat (PREVOSTI, CLARIANA 1993, *passim*), com a la vil·la romana de Torre Llauder, en el segle IV dC, s'havien donat un seguit de reformes, com podien ser la construcció de l'absis a l'aula 1, la construcció de dipòsits a l'aula 5 (estança al sud del passadís) i a l'espai 9 (ala est del peristil), i la instal·lació d'un magatzem de *dolies* (*horreum*). Per tant, veiem com uns espais inicialment pensats per ser destinats com a estances luxoses, es reconverteixen en espais per a unes activitats netament agràries, i l'aula 1 continua manifestant un cert grau d'esplendor.

En una data imprecisa, però situable dins la forquilla cronològica que va des de principis del segle V fins a meitats del VI, possiblement motivat per un canvi d'activitats, s'extreuen les *dolies* (en trencar-se'n una, la colguen allà mateix) i es reomplen els forats amb terres que contenen diversos materials, entre ells, diversos fragments d'una pàtera de sigil·lata africana D estampada, forma Hayes 61 A/B, sigil·lata *lucente* i sigil·lata gris estampada (DSP). Posteriorment, s'excavarien les fosses, o sitges, en els diferents espais, les quals s'amortitzarien com a abocadors de deixalles cap als segles VI o, a molt estirar, VII, segons es pot deduir dels conjunts ceràmics i materials trobats al seu interior.

El moment final de la vil·la, podem suposar-lo quelcom violent, dins un episodi de saqueig, assassinats i incendi. La troballa d'un total de tres esquelets, col·locats en posicions que donen a entendre un final violent en aquell mateix lloc, i les restes d'un incendi damunt els mosaics, fan suposar aquests fets.

Per tant, la modificació en la datació de les ceràmiques grolleres de cuina i la data d'amortització de les fosses vers el baix imperi, fa que s'hagi de reconsiderar el moment final de la vil·la de Torre Llauder i, de retruc, el de moltes altres del *territorium d'Iluro*.

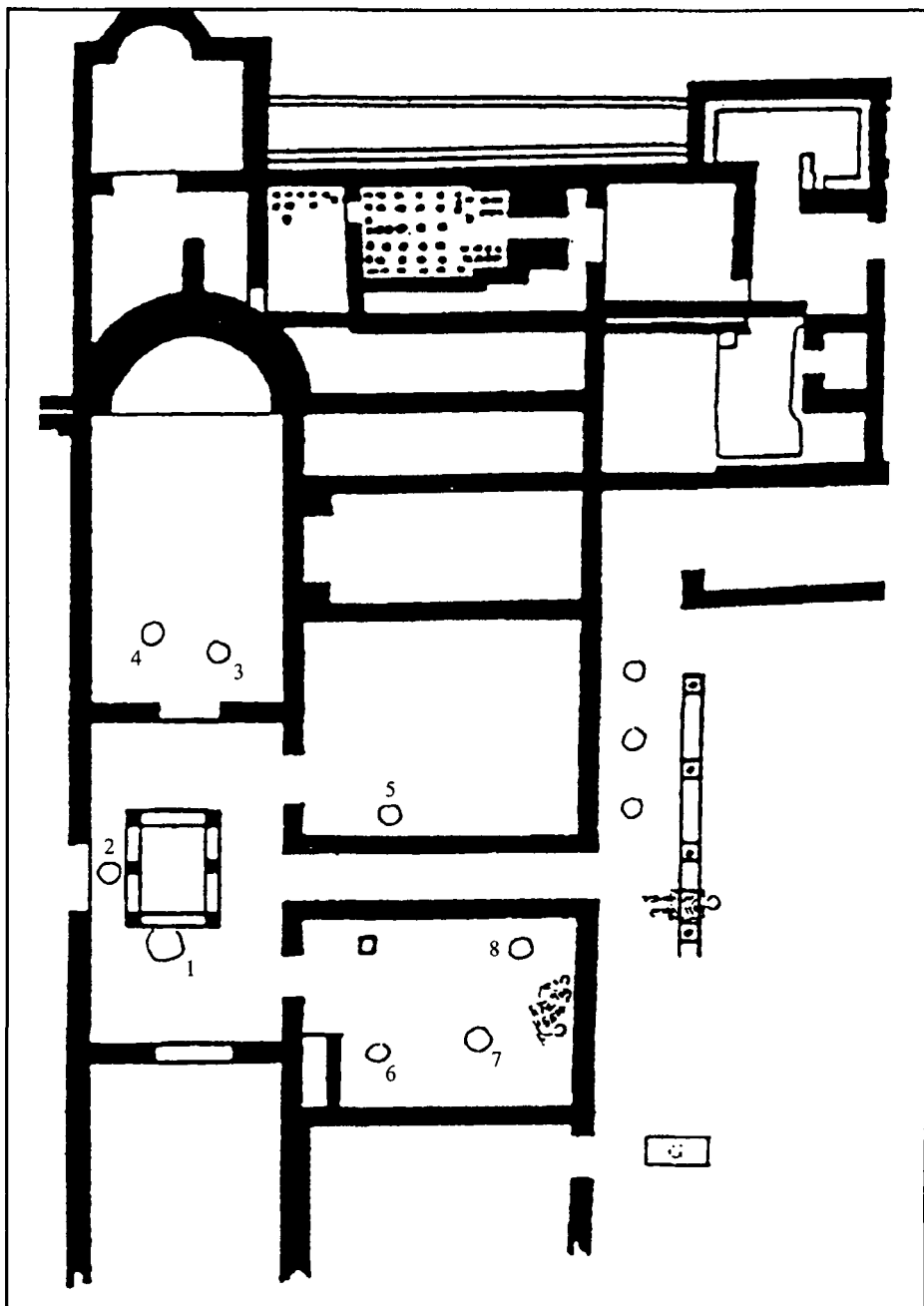
Marta Prevosti i Monclús
Joan Francesc Clariana i Roig

BIBLIOGRAFIA

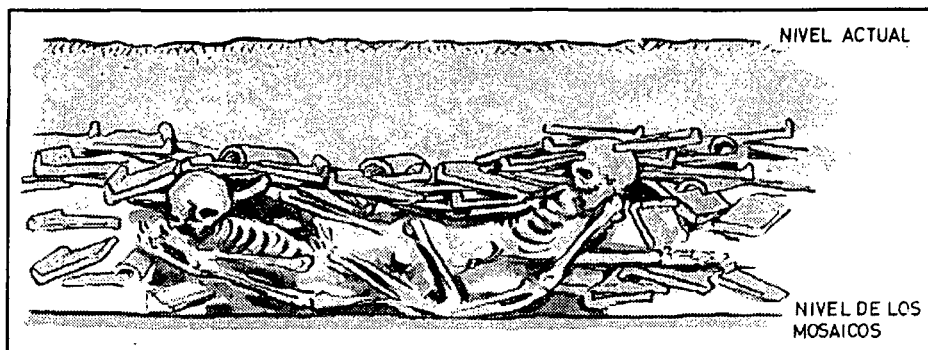
- BELTRÁN DE HEREDIA, J. «Las producciones locales e importaciones de cerámica común del yacimiento de la Plaza del Rey de Barcelona, entre la época visigoda y el período islámico. Siglos VI-VIII», *Quaderns d'Arqueologia i Història de la ciutat de Barcelona*, núm. 1 (Barcelona 2005), 68-89.
- BOLÓS, J. «Construccions i sitges de Rocafonda», *Catalunya Romànica*, xx (Barcelona 1992), 496.
- «Les sitges de Torre Llauder», *Catalunya Romànica*, XX (Barcelona 1992), 496-497.
- BONIFAY, M. *Etudes sur la céramique romaine tardive d'Afrique*, BAR 1301 (Oxford 2004).
- BONIFAY, M.; CAPELLI, C.; MARTIN, T.; PICON, M.; VALLAURI, L. «Le littoral de la Tunisie, étude géoarchéologique et historique (1987-1997). La céramique», *Antiquités africaines*, núm. 38-39 (2002-2003), 125-202.
- BONIFAY, M.; CAPELLI, C.; POLLA, S. «Notes de céramologie africaine. Observations archéologiques et archéométriques sur les céramiques modelées du groupe dit 'Calcutic ware'», *Antiquités africaines*, 38-39 (2002-2003), 431-440.
- BONIFAY, M.; PELLETIER, J.D. «Elements d'évolution des céramiques de l'Antiquité-tardive a Marseille d'après les fouilles de la Bourse (1980-1981)», *Revue Archéologique de Narbonnaise*, xvi (1983), 285-346.
- BUXEDA, J.; CAU, M.A. «Caracterització arqueomètrica de les ceràmiques tardanes de la Plaça del Rei de Barcelona», *Quaderns d'Arqueologia i Història de la ciutat de Barcelona*, núm. 1 (Barcelona 2005), 90-99.
- CATHMA, «Importations de céramiques communes méditerranéennes dans le Midi de la Gaule (ve-viie s.)», *Ceramica medieval do Mediterraneo Occidental, Lisboa 1987* (Lisboa 1991), 27-47.
- CELA, X.; REVILLA, V. «La transició del municipium d'Iluro a Alarona (Mataró)», *Laietana*, núm. 15 (Mataró 2004).
- CERDÀ, J.A.; GARCIA, J.; MARTÍ, C.; PUJOL, J.; PERA, J.; REVILLA, V. «El *cardo maximus* de la ciutat romana d'Iluro (*Hispania Tarraconensis*)», *Laietana*, núm. 10 (Mataró 1997).
- CLARIANA, J.F. «Noves aportacions a l'estudi de la necròpoli de ca La Madrona, Mataró», *XV Sessió d'Estudis Mataronins*. Museu Arxiu de Santa Maria / Patronat Municipal de Cultura (Mataró 1999), 181-191.
- «Els materials arqueològics de l'assentament de Rocafonda (Mataró, El Maresme)», *III Jornades d'Història i Arqueologia Medieval del Maresme. De Constantí a Carlemany. El pas de l'Antiguitat Tardana al món medieval*. Mataró, del 16 d'octubre al 6 de novembre de 2004. Grup d'Història del Casal (Mataró 2006).
- CLARIANA; J.F.; PREVOSTI, M. «Sobre la pervivència de hàbitats rurals romans en la Alta Edat Mitjana en el Maresme», *II Congreso de Arqueologia Medieval Española*, vol. III (Madrid 1987), 429-436.

- «Un exemple de ruralització a l'antiguitat tardana: la vil·la de Torre Llauder», *III Reunió d'Arqueologia Cristiana Hispànica* (Barcelona 1994), 117-126.
- “Memòria d'excavacions de l'atri, el passadís i l'aula 3 de la vil·la romana de la Torre Llauder (Mataró, El Maresme). Realitzades entre 1982 i 1985” (Mataró 2006). Inèdita.
- COLL, J.M.; ROIG, J.; MOLINA, J.A. «Contextos ceràmics de l'antiguitat tardana del Vallès», *Arqueo Mediterrània*, 2. *Contextos ceràmics d'època romana tardana i de l'alta edat mitjana (segles IV-X)*. (Barcelona 1997), 37-57.
- FULFORD, M.G. «The red-slipped wares», *Excavations at Carthage: the british mission*, V-I.2 (Univ. Sheffield 1984-A), 48-115.
- «The coarse (kitchen and domestic) and painted wares», *Excavations at Carthage: the british mission*, V-I.2 (Univ. Sheffield 1984-B), 155 i ss.
- GÓMEZ MORENO, M. *Medina Elvira (Ap. II). Catálogo de los objetos encontrados en las excavaciones practicadas en Sierra Elvira*. Granada 1888 (facsimil, Granada 1986).
- HAYES, J.W. *Late roman pottery* (London 1972).
- JÀRREGA, R. «Notas sobre una forma ceràmica: aportación al estudio de la transición del mundo romano al medieval en el este de Hispania», *I Congreso Nacional de Arqueología Medieval Española*. Huesca, abril 1985 (Zaragoza 1986).
- *Cerámicas finas tardorromanas y del Mediterráneo oriental en España. Estado de la cuestión*. Anejos AESPA, xi (Madrid 1991).
- *Poblamiento y economía en la costa este de la Tarraconense en época tardorromana (siglos IV-VI)*. Tesi doctoral. Universitat Autònoma de Barcelona (edició en microfítxes) (Barcelona 1992).
- LÁIZ, M.D.; RUIZ, E. «Cerámicas de cocina de los siglos V-VII en Cartagena (c/. Orce-D. Gil)», *Arte y poblamiento en el SE peninsular. Antigüedad y Cristianismo*, v (Múrcia 1988), 321-340.
- LÓPEZ MULLOR, A.; FIERRO, J.; ENRICH, J.; SALES, J.; BELTRÁN, J. «Cerámica tardorromana y altomedieval en la provincia de Barcelona. Siglos VII-X», *Cerámicas tardorromanas en la Península Ibérica. Ruptura y continuidad. II Simposio de Arqueología*. Mérida 2001, Anejos AESPA xxviii (Madrid 2003), 41-65.
- MACIAS, J.M. «La cerámica común de Tarraco (siglos V-VII)», *Ceramica in Italia: VI-VII secolo. Atti del Convegno in onore di John W. Hayes. Roma, 11-13 maggio 1995* (Firenze 1998), 809-813.
- *La cerámica comuna tardoantiga a Tàrraco* (Tarragona 1999).
- «Cerámicas tardorromanas de Tarragona: Economía de mercado versus autarquía», *Cerámicas tardorromanas en la Península Ibérica. Ruptura y continuidad. II Simposio de Arqueología*. Mérida 2001, Anejos AESPA xxviii (Madrid 2003), 21-39.

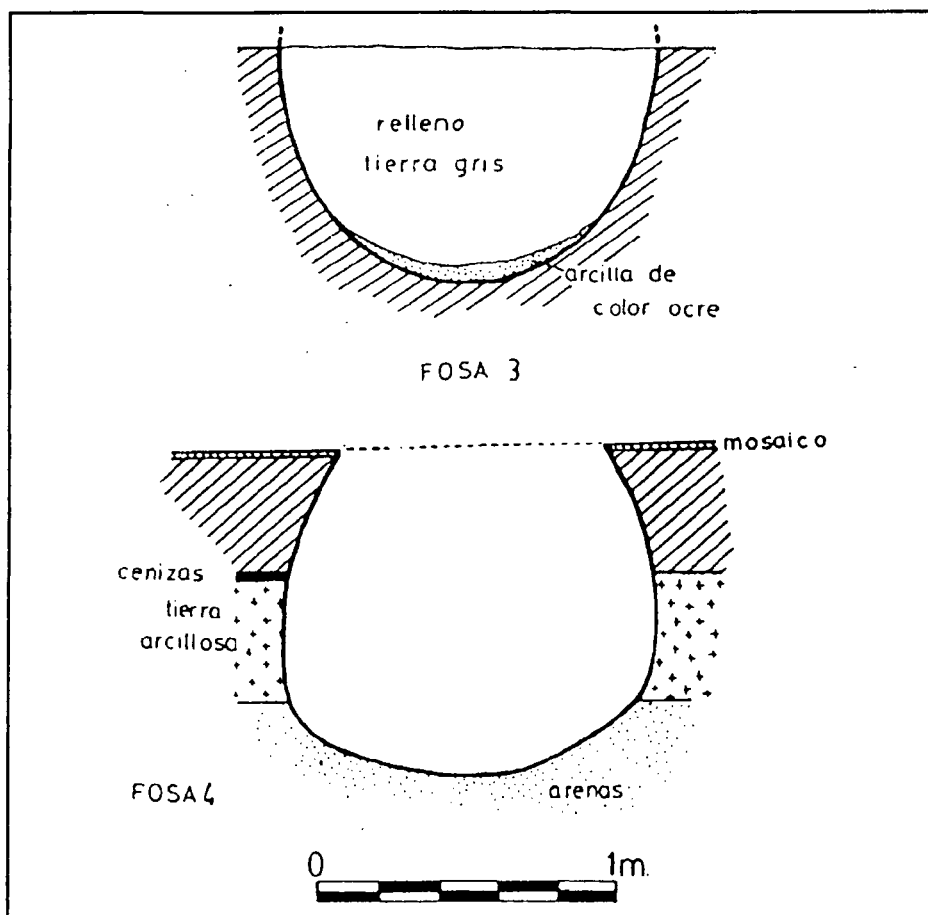
- MACIAS, J.M.; MENCHON, J.J.; PUCHE, J.M.; REMOLÀ, J.A. «Nous contextos ceràmics del segle iv i inicis del v en la província de Tarragona», *Arqueo Mediterrània*, 2. *Contextos ceràmics d'època romana tardana i de l'alta edat mitjana (segles iv-x)*. (Barcelona 1997), 153-177.
- PASCUAL, J.; RIBERA, A.V.; ROSSELLÓ, M. «Cerámicas de la ciudad de Valencia entre la época visigoda y omeya (siglos vi-x)», *Cerámicas tardorromanas en la Península Ibérica. Ruptura y continuidad. II Simposio de Arqueología*. Mérida 2001, Anejos AESPA XXVIII (Madrid 2003), 67-117.
- PREVOSTI, M. *Cronologia i poblament de l'àrea rural d'Iluro* (Mataró 1981).
- PREVOSTI, M.; CLARIANA, J.F. «Una altra destrucció d'un jaciment arqueològic a Mataró», *VI Sessió d'Estudis Mataronins*. Museu Arxiu de Santa Maria / Patronat Municipal de Cultura (Mataró 1990), 23-32.
- «Aproximació a l'estudi de l'antiguitat tardana a la vil·la romana de Torre Llauder», *X Sessió d'Estudis Mataronins*. Museu Arxiu de Santa Maria / Patronat Municipal de Cultura (Mataró 1993), 61-86.
- PUERTA, C. «La ceràmica comuna romana a la costa laietana», *Laietana*, núm. 12 (Mataró 2000).
- REVILLA, V.; MARTÍ, J.; GARCÍA, J.; PERA, J.; CERDÀ, J.A.; PUJOL, J. «El nivell d'amortització del *Cardo Maximus* d'Iluro», *Arqueo Mediterrània*, 2. *Contextos ceràmics d'època romana tardana i de l'alta edat mitjana (segles iv-x)*. (Barcelona 1997), 101-119.
- REYNOLDS, P. «Cerámica tardorromana modelada a mano de carácter local, regional y la importación de la provincia de Alicante», *Lucentum*, iv (Alacant 1985), 245-267.
- RIPOLL, G. «Los hallazgos de época hispano-visigoda en la región del Estrecho de Gibraltar», *Congreso Internacional "El Estrecho de Gibraltar"* (Ceuta, novembre 1987, vol. I, actas (Madrid 1988).
- *Toréutica de la Bética (siglos vi y vii dC)* (Barcelona 1998).
- SUBIAS, F.; REMOLÀ, J.A. «La ceràmica grollera», *Un abocador del segle v dC en el fòrum provincial de Tarraco* (Tarragona 1989), 233-246.
- VILLEDIEU, F. «Turris Libisonis», *Fouille d'un site romain tardif à Porto Torres, Sardaigne*. BAR, 224 (Oxford 1984).
- «Turris Libisonis-Port Torres (Sardegna). Il contesto delle mura», *Società romana e imperio tardoantico*, vol. III (Roma 1986), 145-162.



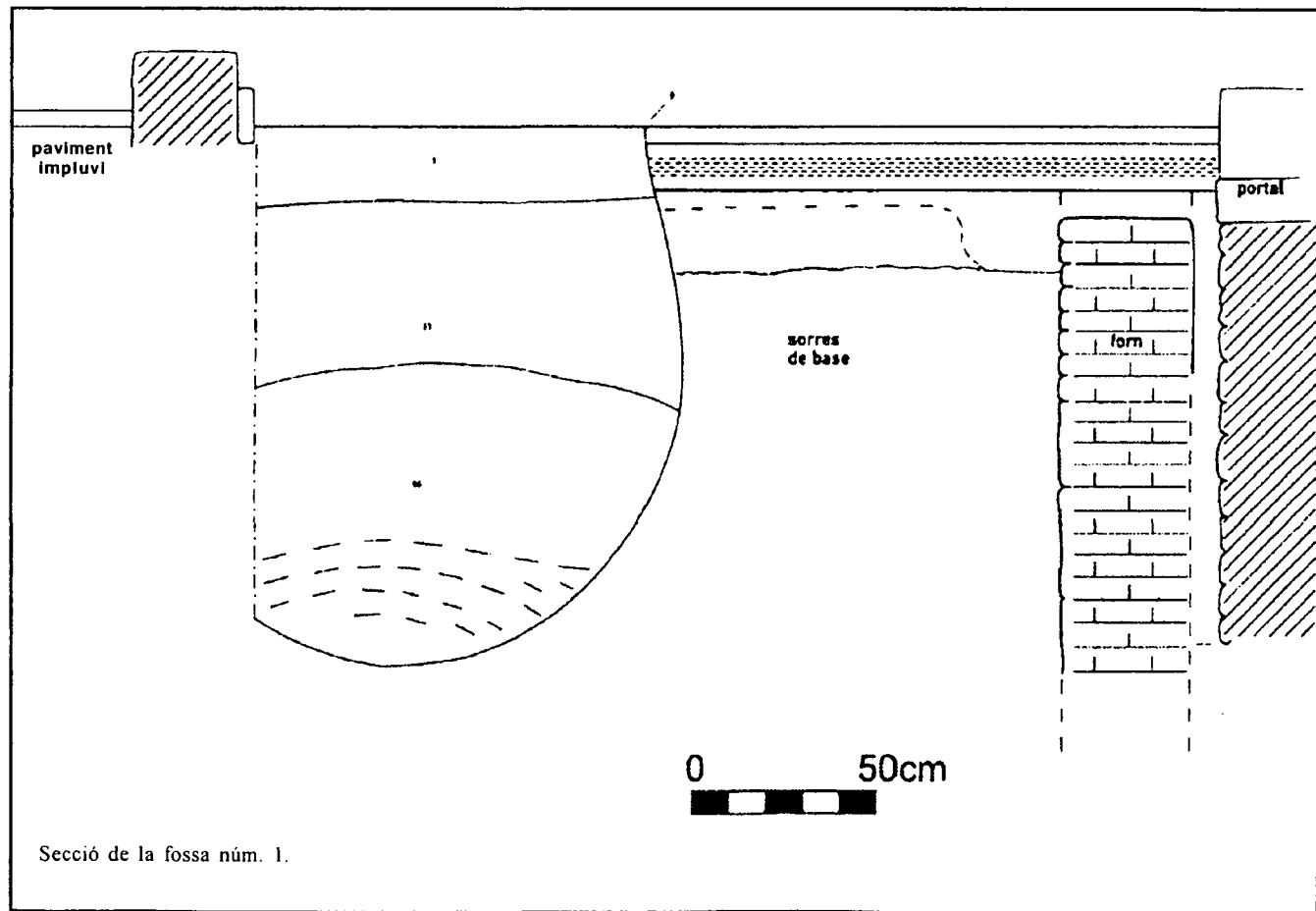
Planta de la *pars urbana* amb la situació de les fosses i els esquelets.

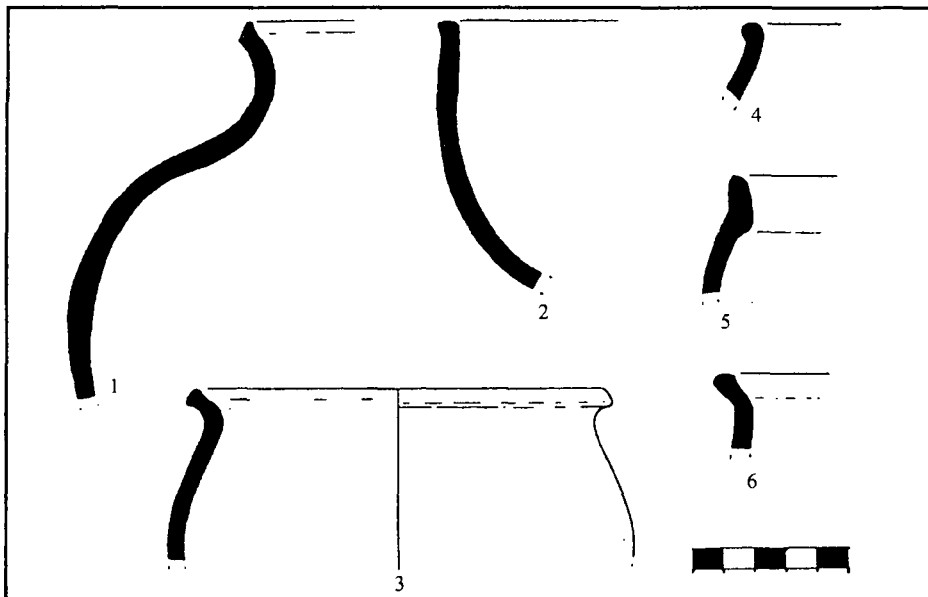


Esquelets trobats a l'aula 5, al sud del passadís (dibuix M. Ribas).

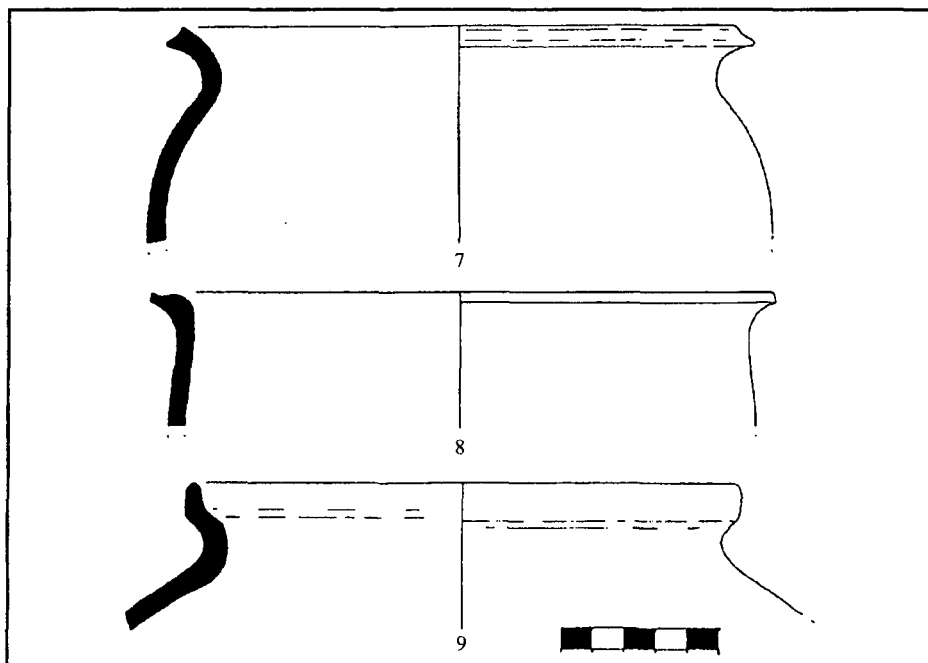


Secció de les fosses 3 i 4.

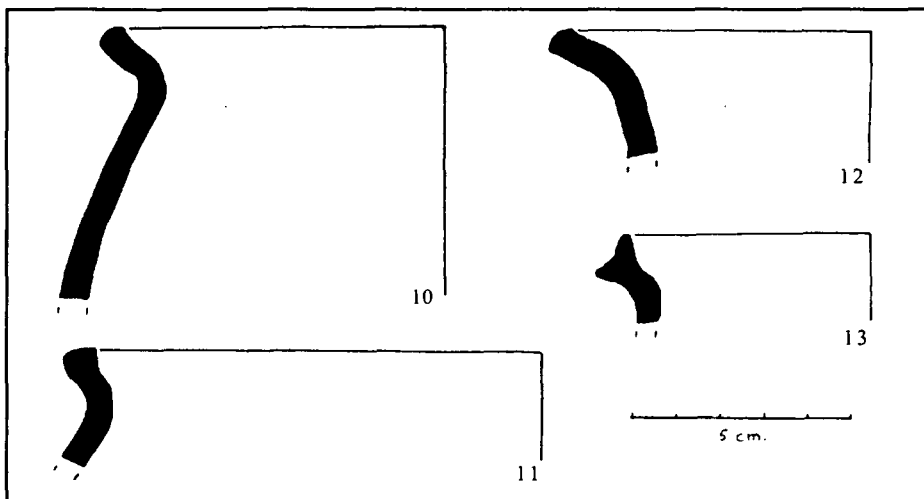




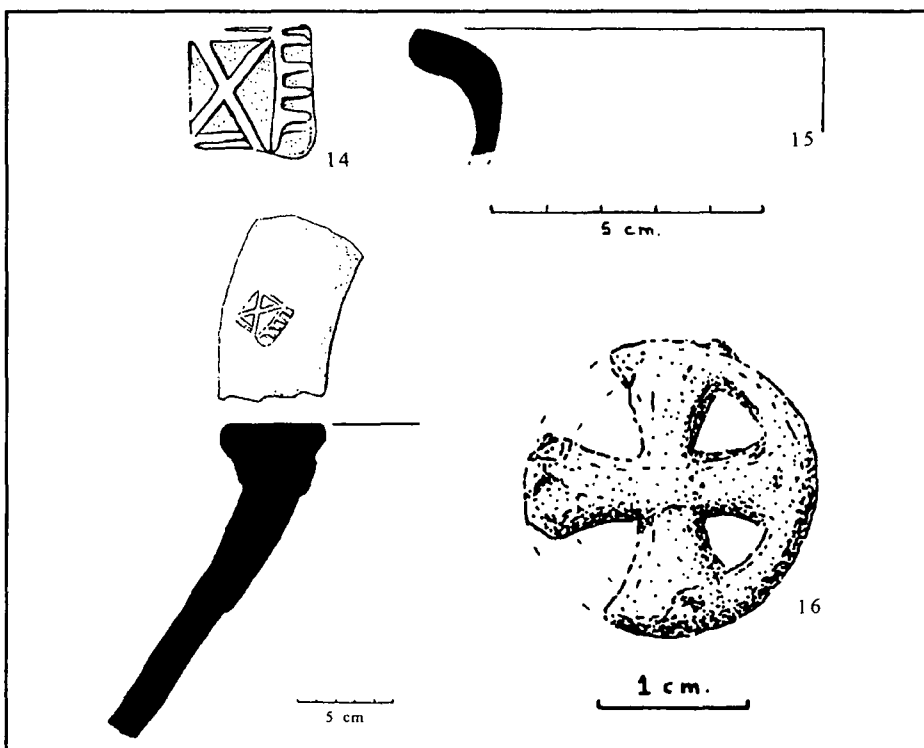
Ceràmiques grolleres de cuina.



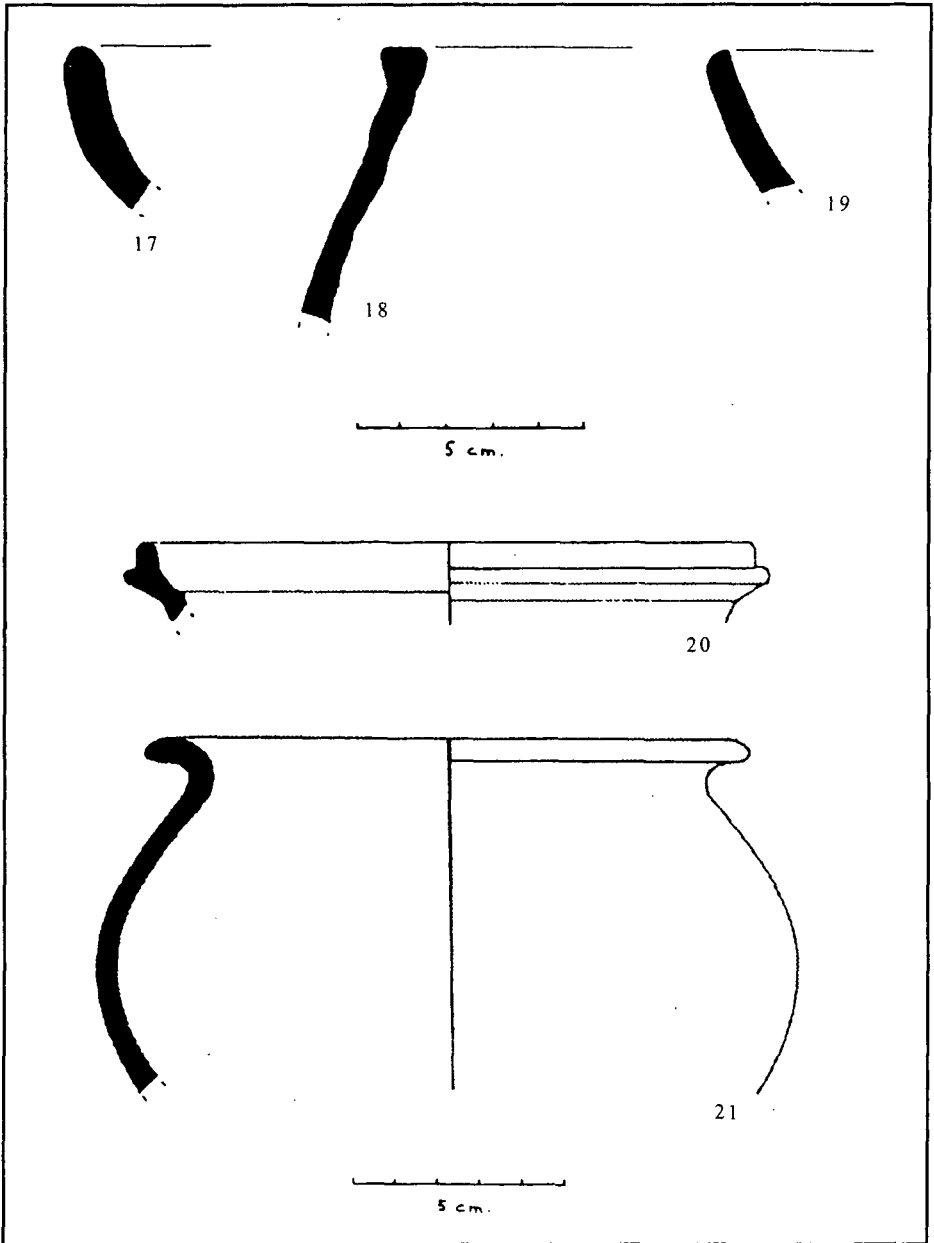
Ceràmiques grolleres de cuina.



Ceràmiques grolleres de cuina.



Núm. 14: vora de *dolium* amb marca estampada. Núm. 15: vora de ceràmica grollera de cuina.
Núm. 16: Creu de peltre o aliatge semblant.



Ceràmiques grolleres de cuina.